

INSON HUQUQLARI – JAMIYAT POYDEVORI

Navoiy davlat universiteti

Tarix fakulteti

Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va

huquq ta'limi yo'nalishi talabasi

Sharopova Diyora Davron qizi

Annotatsiya

Maqolada inson huquqlari va erkinliklari tushunchasining mazmun-mohiyati, ularning tarixiy shakllanish jarayoni, xalqaro huquqiy asoslari hamda O'zbekiston Respublikasida inson huquqlarini ta'minlash sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar yoritilgan. Inson huquqlarining jamiyat taraqqiyotidagi roli, huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati qurilishidagi o'rni ilmiy asosda tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: inson huquqlari, erkinlik, demokratiya, huquqiy davlat, adolat, ijtimoiy barqarorlik, fuqarolik jamiyati.

Аннотация

В статье освещается содержание и сущность понятий «права и свободы человека», их историческое формирование, международно-правовые основы, а также реформы, осуществляемые в Республике Узбекистан в сфере обеспечения прав человека. Научно анализируется роль прав человека в развитии общества, их место в построении правового государства и гражданского общества.

Ключевые слова: права человека, свобода, демократия, правовое государство, справедливость, социальная стабильность, гражданское общество.

Abstract

The article highlights the meaning and essence of the concepts of human rights and freedoms, their historical development, international legal foundations, as well as the reforms being implemented in the Republic of Uzbekistan to ensure human rights. The role of human rights in the development of society and their place in building a legal state and civil society are analyzed on a scientific basis.

Keywords: human rights, freedom, democracy, rule of law, justice, social stability, civil society.

Inson huquqlari – bu insoniyat sivilizatsiyasining eng muhim qadriyati va jamiyat taraqqiyotining mezonidir. Har qanday demokratik davlatning kuchi va barqarorligi inson huquqlari qay darajada himoya qilinishiga bevosita bog‘liq. Shu bois, bugungi kunda “Inson huquqlari – jamiyat poydevori” degan fikr nafaqat falsafiy, balki amaliy ahamiyat kasb etadi.

Tarixiy manbalarga nazar tashlasak, inson huquqlari g‘oyasi qadimdan mavjud bo‘lgan. Ammo ularning huquqiy tus olishi XVIII asrda – 1776-yilda AQSh Mustaqillik deklaratsiyasi va 1789-yilda Fransiya Inson va fuqarolar huquqlari deklaratsiyasi qabul qilingan davrlarda shakllandi. XX asrda esa bu g‘oyalar xalqaro miqyosga chiqib, 1948-yilda Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi qabul qilindi. O‘zbekiston ham ushbu xalqaro huquqiy tamoyillarni o‘z milliy qonunchiligiga uyg‘unlashtirib, inson manfaatlarini davlat siyosatining markaziga qo‘ydi. Bugungi kunda mamlakatimizda “Inson qadri uchun” tamoyili asosida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Tadqiqotda tahliliy, tarixiy, taqqosloviiy va huquqiy metodlar qo‘llanildi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, xalqaro deklaratsiyalar, prezident asarlari va rasmiy ma‘lumotlar asosida tahlil olib borildi. Shuningdek, milliy va xorijiy olimlarning ilmiy qarashlari solishtirilib, amaliy natijalar o‘rganildi.

“Inson huquqlari” tushunchasi keng ma’noda har bir insonning erkin, tinch va obod hayot kechirish uchun zarur bo‘lgan tabiiy huquqlarini bildiradi. Ular inson tug‘ilishi bilan birga beriladi va hech bir davlat yoki shaxs tomonidan tortib olinmaydi.

Inson huquqlari quyidagi turlarga bo‘linadi:

Shaxsiy huquqlar – hayot huquqi, erkinlik, sha’n va qadr-qimmatni himoya qilish huquqi;

Fuqarolik huquqlari – so‘z, vijdon, e’tiqod erkinligi, yig‘ilishlar o‘tkazish huquqi;

Ijtimoiy-iqtisodiy huquqlar – mehnat qilish, ta’lim olish, sog‘liqni saqlash, ijtimoiy ta’minot huquqlari;

Madaniy huquqlar – milliy til, madaniyat va an’analarga hurmat huquqi.

O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida bu huquqlar alohida bob sifatida mustahkamlab qo‘yilgan bo‘lib, “Inson, uning hayoti, erkinligi, sha’ni va qadr-qimmatini oliy qadriyatdir” degan tamoyil huquqiy davlatning asosi sifatida e’tirof etilgan.

Mustaqillik yillarida O‘zbekiston inson huquqlarini himoya qilish borasida keng ko‘lamli tizim yaratdi. 1996-yilda Inson huquqlari bo‘yicha Milliy markaz, 1997-yilda Ombudsman instituti, keyinchalik Bola huquqlari bo‘yicha vakil va Gender tenglik komissiyasi tashkil etildi. Prezident Sh.M. Mirziyoyev tashabbusi bilan “Inson qadri uchun” tamoyili davlat siyosatining bosh g‘oyasiga aylandi. 2017–2025-yillarga mo‘ljallangan Inson huquqlari sohasida milliy harakatlar strategiyasi qabul qilinib, uning asosida xalqaro standartlarga mos qonunlar ishlab chiqildi.

Bugungi kunda O‘zbekiston:

10 dan ortiq BMT konvensiyalariga qo‘shilgan;

Ayollar va bolalar huquqlarini himoya qilish borasida alohida davlat dasturlari joriy etilgan;

Fuqarolik jamiyati institutlari – NNT, OAV va jamoat kengashlarining roli ortmoqda.

Inson huquqlari – barqaror jamiyat kafolati. Huquqlari kafolatlangan inson o‘z jamiyatiga, davlatiga ishonch bilan qaraydi. Shu bois inson huquqlari himoyasi — bu nafaqat yuridik majburiyat, balki ijtimoiy barqarorlik, tinchlik va adolatning kafolatidir. Jamiyatda inson huquqlari ta’minlangan joyda:

huquqbuzarlik darajasi pasayadi;

ijtimoiy ishonch ortadi;

davlat va xalq o‘rtasida hamkorlik mustahkamlanadi;

yoshlarning huquqiy madaniyati oshadi.

Shu nuqtayi nazardan, ta’lim tizimida huquqiy tarbiya va inson huquqlari madaniyatini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Maktabdan boshlab, har bir fuqaro o‘z huquq va majburiyatlarini bilishi kerak.

Inson huquqlari haqida gap ketganda, ba’zan nazariya bilan amaliyot o‘rtasida tafovutlar mavjud bo‘ladi. Shu sababli, inson huquqlarini himoya qilish faqat hujjatlarda emas, balki kundalik hayotda ham aks etishi zarur. Bundan tashqari, zamonaviy davrda raqamli huquqlar, axborot erkinligi va internet xavfsizligi kabi yangi yo‘nalishlar paydo bo‘lmoqda. O‘zbekiston bu sohalarda ham xalqaro standartlarga yaqinlashmoqda. Har bir fuqaroning huquqlarini hurmat qilish madaniyati jamiyatning yetukligidan darak beradi. Shu ma’noda, inson huquqlarini ta’minlash — bu huquqiy davlat barpo etishning eng ishonchli yo‘lidir.

Inson huquqlari – bu jamiyatning huquqiy, siyosiy va ma’naviy poydevoridir. Inson huquqlarini hurmat qilish va himoya qilish orqali davlat o‘z fuqarosiga bo‘lgan ishonchini namoyon etadi. O‘zbekiston bugun inson qadri, erkinligi va huquqlarini ta’minlash yo‘lida yangi bosqichga ko‘tarilgan. Kelgusida bu yo‘nalishda ta’lim, sud-huquq tizimi, OAV va fuqarolik jamiyatining faolligi yanada kuchaytirilishi lozim. Har bir inson o‘z huquqini bilsa va boshqalarning huquqlariga hurmat bilan yondashsa, shunda haqiqiy adolatli, barqaror va farovon jamiyat barpo bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Toshkent: “Adolat”, 2023.
2. BMT Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. — Nyu-York, 1948.
3. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
4. Mirziyoyev Sh.M. Inson qadri uchun. — Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli “Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi farmoni.
6. O‘zbekiston Respublikasi Inson huquqlari bo‘yicha Milliy markazi materiallari. — www.nhrc.uz
7. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Inson huquqlari bo‘yicha vakili (Ombudsman) yillik hisobotlari, 2024.
8. Raximov M. Inson huquqlari va huquqiy davlat. — Toshkent: TDYuU nashriyoti, 2019.
9. Norqobilov A. Fuqarolik jamiyati va inson huquqlari. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
10. UNDP O‘zbekiston hisobotlari: Human Rights and Sustainable Development. — Toshkent, 2023.